

Egy terméskőemberről

És hol van az erős terméskő-ember, kit nem tapos fájóra semmi láb?

(József Attila: Kövek)

Vásárhelyi Júlia | Népszabadság | 2004. július 17. |

Bátorság, becsület, önzetlenség, szolidaritás - de szép lenne újra tartalommal megtölteni és életre keltetni ezeket a már-már elfeledett, elvonttá váló fogalmakat. Soha jobb alkalom, mint Rajk Júlia születésének 90. évfordulója. Nem képzeletbeli, fényesre csiszolt márványszobrot szeretnék állítani a "nemzet özvegyének", a koncepciós perek egyik áldozatának, inkább Júlia nénire emlékeznék, aki nekem - és sok egykori "snagovi gyerektársamnak" - Laci mamája volt az erős, az igazságos, a bátor nő, a társ a bajban. Olyan ember, amilyenre József Attila gondolhatott, amikor ezt írta: "■ erős terméskő-ember/, kit nem tapos fájóra semmi láb".

Amit elbeszélésekből, könyvekből ismerek az életéből, azt csak mozaikszerűen idézem fel, talán így érthetővé válik, hogyan lett lelkes-harcos kommunistává a harmincas-negyvenes évek Magyarországn. Földi Júlia 1914-ben ötödik, legkisebb gyermekként született egy IX. kerületi katolikus munkáscsaládban. Nagy volt otthon a szegénység, nem tanulhatott gyerekorvosnak, ahogy szeretne volna, így védőnő lett, munkáscsaládokat, majd vidéken szegény parasztasszonyokat látogatott. Otthonosan mozgott az ismerős nyomorúságos környezetben, de nem fogadta el, hogy ez a világ rendje: segélyeket szerzett a rászorulóknak, védelmébe vette a társadalomból kizsákmítottakat. Innen egyenes út vezetett a politikai hatalommal való szembeszállásig, amikor látta, hogy származásuk, gondolkodásuk miatt internálnak, börtönbe, gettóba zármak, elhurcolnak embereket. A saját papírjaival - például többször kikért keresztlevelével - mentett és bújtatott zsidó asszonyokat, politikai foglyokat látogatott a börtönökben, az internáló táborokban. Így ismerkedett meg Rajk Lászlóval Recsken, és ettől fogva együtt harcoltak az illegális mozgalomban. Jövmendő férjével lecsukták, Sopronkőhidán perbe fogták, hajszál híján halálra ítélték főként zsidómentési akcióiért. Végül életben hagyták, de rabtársaival elindították a mauthauseni koncentrációs táborba. Már '45 tavaszán járunk, zármak a lágerek. Indulás vissza gyalog, csónakon, vonaton. Rajkék az éppen csak felszabadult Budapestre érkeztek meg kimerülten, egészségileg megroppanva, de azonnal belevetették magukat egy jobbnak hitt világ megteremtésébe. Férjének a szó szoros értelmében félelmetes gyorsasággal kezdett felfelé ívelni a politikai karrierje, Júlia néni pedig óriási lelkesedéssel kezdte újra a mozgalmi munkát. Részt vett a népi kollégiumok szervezésében és a Magyar Nők Demokratikus Szövetségének budapesti titkáraként megint segélyezett, ezúttal a hazatérő hadifoglyokat és családjukat. Ha kellett, az egyházzal, gyárosokkal, földbirtokosokkal is összefogott, hogy adományokat szerezzen tőlük a szegényeknek, ajándéokra valót a gyerekeknek karácsonyra.

Mindennek egyik napról a másikra vége szakadt: 1949. május végén egy este elhurcolták a férjét, és soha többet nem látta viszont. Aztán érte is csöngettek, öt és fél évre ítélték, csak a börtönben tudta meg, hogy Rajk Lászlót kivégezték. Négy hónapos gyermekét elvették tőle, az elhagyott csecsemők otthonába dugták, még a nevétől is megfosztották; Júlia néni szabadulásáig azt sem tudta, él-e egyáltalán Laci. Amikor kijött a "dutyiból", ahogyan ő mondta, eldöntötte: amíg él, küzdeni fog, hogy soha többet ne történhessen meg ilyesmi. Magányos harcba kezdett először azért, hogy legalább a végtisztességet adják meg meggyilkolt férjének és a koncepciós perek más áldozatainak. És győzött: 1956. október 6-án a Rákosi-diktatúra elleni tüntetésképpen, mintegy a forradalom nyitányaként, 300 ezres tömeg gyűlt össze a Rajk-temetésen.

HIRDETÉS

Nekem csak 1956-tól, a forradalom bukása utáni időkből vannak emlékeim Júlia néniről. A jugoszláv követségen kezdődött, majd Romániában folytatódott két éves közös rabságunk, és ez alatt az idő alatt többet tanultam tőle meg a többi bátor, nagyszerű asszonytól emberségből, tisztességből, szolidaritásból és szeretetből, mint egész későbbi életemben. Másoknak is volt ott már börtöntapasztalata, de Júlia néni tettekkészsége, leleményessége a fogolyélet "normalizálására" mindenkiét felmúlta. A gyerekeknek tanulniuk kell - mondta -, és mindjárt meg is szervezte a házi iskolát, ahol az ő igazgatása mellett anyáink okítottak bennünket egy-kétfős osztályokban fejből, majd a fogva tartóinktól nagy nehezen kiharcolt tankönyvekből. A tanítás

órarend szerint folyt, a kötelező leckeírást nem lehetett elbliccelni, félévenként vizsgáztunk. Persze nem örültünk, hogy vége az egész napos rohangálásnak, a "csapatosdinak", amikor reggeltől-estig az udvaron vagy a lépcsőházban csatáztunk egymással, de elfogadtuk a ránk szabott rendet, mert cserébe Júlia néni társunk volt a marcona örök szóra bírásában, a felügyeletünkre hivatott kutyahad magunkhoz édesgetésében, és amikor kedvencünk, a korcs kis Ursu megbetegedett, úgy etette, ápolta, mint egy csecsemőt. Játékainkba nem szóltak bele a felnőttek, és persze tilos volt az árulkodás, de ha a csatározásoknak verekedés, ordítozás lett a vége, általában Júlia nénihez mentünk pártatlan ítéletért, igazságért. Ő odaállt közénk "dühöngőjében" - így hívtuk azt az enciánkék melegítőruhát, amelyet a férfiak meg ő kaptak a románoktól még rabságunk kezdetén -, és amit mondott, azt elfogadtuk, mert tudtuk, hogy senkivel, még Lacival sem kivételez, és azt is megvédi, ha bántják, akit nem annyira szeret. Azzal meg aztán végképp levett a lábunkról minket, hogy minden munkában élen járt. Ha fát kellett hordani ő is beállt, ha pelenkát kellett mosni, nem fordította el fintorogva a fejét, de tőlünk is elvárta, hogy dolgozzunk. Néha biztosan haragudtunk, lázadoztunk, amikor ellentmondást nem tűrő hangon parancsolt ránk, ha tenni kellett valamit, de nagyon szerettük és meg akartunk felelni az elvárásainak, mert tudtuk, hogy jó lenne olyan bábornak, igazságosnak, erősnek és jószívűnek lenni, mint ő.

Aztán hazajöttünk, újra kis családokban éltünk, de a romániai szövetség egy életen át megmaradt. Tudtunk egymásról, összejártunk, Júlia néni ugyanúgy küzdött tovább a maga közvetlen eszközeivel és konokságával, minden hivatalos cím, rang nélkül az igazságtalanságok ellen, mint korábban. Civilként, bámulatra méltó kurázssal. Kiállt az ellenzékiek mellett, megjelent bírósági tárgyalásokon, tiltakozásokat írt alá, szót emelt, amikor megtudta, hogy igazságtalanul fognak perbe, dobni ki a lakásából, távolítanak el a munkahelyéről vagy az egyetemről valakit. Ilyenkor fellármázta a várost, levelekkel, telefonokkal bombázta az illetékes elvtársakat, és mennydörögve kérte számon, hogy vetemedhetnek már megint ilyen vagy olyan disznóságra. Ott fent, a hatalomban pöffeszkedők az oroszok védőpajza alatt is tartottak tőle, mert többet tudott az áruló Kádárról és elvtelen, gyáva talpnyalóiról, mint bárki más, és mert miközben meggyőződéses baloldali, talán még kommunista is maradt, nem alkudott meg a diktatúra ellen vívott harcában, ha kemény, ha puha volt is az.

Ha ma meglátogatnám, valószínűleg szomorúan üldögélne Marci cicája mellett, és azt kérdezné a tenger sok nyomorgó embert, korgó gyomrú gyereket, kiverő kutyát látva, a mocskos köznapi beszédet, a sok gyalázkodást, ostoba handabandázást, acsarkodó kommunistázást hallva: "Te, Juli, mi folyik itt?". Aztán villanna a szeme és kilencvenévesen is rám kiáltana: "És ti hagyjátok ezt?!" . Szégyellném magam és magamban azt dadognám, egyre kevesebb a terméskőember. Aki példát mutat tisztességből, bátorságból, emberségből, mint ő és sok kor- és harcostársa. Nagyon hiányzanak.